

NYELVI DISZKRIMINÁCIÓ A KÁRPÁT-MEDENCE NÉGY ORSZÁGÁNAK GYAKORLÓ ÉS LEENDŐ MAGYARTANÁRAINÁL

T-2

Jánk István

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: nyelvi diszkrimináció; értékelés; validitás

Elméleti háttér, problémafelvetés: Ma már nyelvészeti és pedagógiai alaptézisnek számít, hogy a közoktatásba belépő gyerekek különböző nyelvi háttérrel rendelkeznek. Ez előnyök és hátrányok forrásává válhat, amennyiben a pedagógus nem tudja megfelelően kezelni. Abban az esetben, ha a tanuló a nyelvhasználata és/vagy nyelvváltozata alapján előnyös vagy hátrányos megkülönböztetésben részesül, nyelvi alapú diszkriminációról beszélhetünk. A 2018-ban befejeződött kutatásommal azt szándékoztam bizonyítani, hogy a nyelvi diszkrimináció nemcsak, hogy jelen van a közoktatásban, hanem markáns szereppel is bír az iskolai sikertelenségben. Ebbe négy ország – Magyarország, Szlovákia, Románia és Ukrajna – magyartanárait, tanítóit, illetve ilyen szakos hallgatóit vontam be, ami több mint 500 hazai és határon túli pedagógust és pedagógusjelöltet jelent.

Módszertan: A hagyományos kutatómódszertani eszközök a téma vizsgálatára nem vagy legfeljebb korlátozottan alkalmasak, ami annak köszönhető, hogy a nyelvi hátrány nagymértékben összemosódik és összekapcsolódik az egyéb hátrányok alapjául szolgáló más tényezőkkel (pl. a szocioökonómiai vagy személypercepciósi tényezőkkel). Ennek következtében a kutatásban egy eddigiektől eltérő módszert alkalmaztam.

A módszer lényege, hogy a pedagógusoknak egy-egy rövid tananyagrészt kell olvasniuk, majd ezután az adott tananyagrészből elmondott feleletet (hanganyagot) kell értékelniük (érdemjeggyel és különböző szempontok) mentén. A feleletek azonban egy-egy általam megírt szöveg alapján kerültek elmondásra, ezáltal 3 független változó szempontjából különböztek:

1. milyen nyelvváltozatban (standardban vagy nyelvjárásban) beszélő gyermek;
2. milyen nyelvhasználattal /nyelvhasználati módban (korlátozott vagy kidolgozott);
3. a szövegben lévő lényegi információkból mennyit említve (mindet vagy csupán 60%-át) mondta el a tananyagot.

A fent ismertetett kutatási módszer elsődlegesen két jelenség mérését teszi lehetővé. Az egyik a nyelvi alapú diszkrimináció, a másik a nyelvi előítéletesség, nyelvi attitűd, a pedagógiai mérés és értékelés szummatív formájához kötődve.

Eredmények: A nagymintás mérés, melyben összesen több mint 500 leendő és gyakorló magyartanár vett részt, egyértelműen alátámasztotta, hogy a nyelvi diszkrimináció nagymértékben jelen van a pedagógiai értékelés szummatív változatánál.

A különböző tartalmú, nyelvváltozatú és nyelvhasználatú feleletek közül azokat ítélték meg a legkedvezőbbben, melyek standardban és/vagy kidolgozott nyelvhasználattal elmondottak voltak. A nyelvjárás és a korlátozott nyelvhasználat viszont mindig kedvezőtlen értékelést vont maga után, annak ellenére, hogy a felelet tartalmilag hibátlanak minősült. Az osztályzatok átlagaiban ez akár egy teljes érdemjegynyi eltérést jelentett egyazon tartalmú feleleteknél. Ezek a különbségek minden részmintánál statisztikailag szignifikánsak voltak, vagyis a nyelvi diszkrimináció ténye bizonyított.

A kutatást támogatta: NTP-NFTÖ-18-B-0441.